

Autor: Fikret Muslimović

Februar 2022.

Povodom obilježavanja 30 godina od referenduma o nezavisnosti RBiH, 29.2. i 1.3.1992. godine

**DIPLOMATSKÉ
AKTIVNOSTI
ALIJE IZETBEGOVIĆA
PRIJE I NEPOSREDNO POSLIJE
REFERENDUMA O NEZAVISNOSTI
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
(osnovne činjenice)**

a) Izetbegovićevo zalaganje za opstanak Jugoslavije

Izetbegovićevi politički stavovi o Jugoslaviji:

U knjizi „Sjećanja“, Izetbegović je napisao: „*Bio sam emotivno vezan za Jugoslaviju, a možda sam kao musliman instiktivno osjećao da nam razbijanje Jugoslavije ne odgovara (...). U završnoj rečenici na suđenju 1983. izjavio sam da volim Jugoslaviju, ali da ne volim njenu vlast. Nastavlja sam vjerovati da će Jugoslaviju biti moguće rekonstruirati u demokratsku državu uvođenjem tržišne privrede i ograničavanjem srpske hegemonije. Ovo drugo bi se postiglo većim stepenom autonomije svih šest republika od kojih se Jugoslavija sastojala.*“¹

Za razumijevanje Izetbegovićevog zalaganja za Jugoslaviju, bitno je imati u vidu njegov stav, da u toj složenoj državi „*snažan utjecaj trebaju imati Muslimani*“, jer osnivanjem i djelovanjem SDA „*muslimani postaju politički narod.*“² Uz demokratiju, ljudska i nacionalna prava i slobode, u tome bi bila bitna razlika nove Jugoslavije u odnosu na onu koja je onda silazila sa političke scene. Dakle, Izetbegovićevo zalaganje za Jugoslaviju bilo je putem doprinosa za „*snažan i osviješten muslimanski narod*“ koji je „*jedan od sigurnih stubova BiH kao države*“, ukazujući da bi stabilna BiH kao država, bila jedan od sigurnih stubova „*stabilnosti Jugoslavije*“.³ Pri takvim ocjenama, Izetbegović je imao u vidu da u Jugoslaviji ima preko četiri miliona

¹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 66.

² **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., GIK OKO, intervju za „Borbu“, 16.08.1991. godine, Sarajevo, 2005. god., str. 123.

³ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Borbu“, 18.11.1989., GIK OKO, Sarajevo, 2005. godine, str. 26.

muslimana raznih nacionalnosti, koji su kao „*sljedbenici islama jedan od ključnih faktora ujedinjene jugoslovenske zajednice*“, te je u vezi s tim zaključio: „*Što ta zajednica, nadajmo se: buduća pravna država, bude imala više sluha za njihova prava to će biti veća dobrobit ne samo za nju i za muslimane, već i za ostale naše narode. Muslimani su blagodat Jugoslavije!*“⁴ Dakle, Izetbegović je smatrao da je za stabilnost svake države i svakog društva bitno da svi njegovi kulturološki, politički i nacionalni dijelovi imaju prava koja im pripadaju, te da je „*blagodat*“ za društvo svaki njegov dio, pa i muslimanski, ako uredno ostvaruje prava koja mu pripadaju.

Izetbegovićevo zalaganje za Jugoslaviju bilo je razložno, u interesu svih naroda i građana, pa i Muslimana. Posebno je isticao da opstanak Jugoslavije „*Bosni i Hercegovini odgovara*“, ali da se ne radi o „*ljubavi*“ nego „*prije svega o našem interesu da takva državna zajednica, naravno rekonstruisana ostane.*“⁵ Interesi Muslimana za opstanak Jugoslavije su proizlazili iz činjenice što je i njima, kao, naprimjer, i Srbima, bilo bolje da budu u jednoj državi jer će tako lakše međusobno povezivati, afirmirati i zaštititi svoje posebne kulturne vrijednosti. Muslimani nisu željeli da ostanu u jednoj državi zato da dominiraju. Za srpske nacionaliste, težnja za ostanak u jednoj državi bila je motivirana dominacijom, negiranjem i osporavanjem nacionalnih interesesa građana koji nisu Srbi.

Izetbegović se nije mogao složiti ni s kim i ni s čim, što nije podrazumijevalo demokratizaciju odnosa u Jugoslaviji. Izetbegovićev koncept federalizma u Jugoslaviji bilo je zalaganje „*za federaciju koja bi se gradila iz republika ka centru, dakle za jednu racionalnu federaciju nastalu dogovorom svih jugoslovenskih republika*“, jer je taj koncept omogućavao da se na osnovama demokratije ostvare interesi BiH i njenih naroda, pa i Muslimana. Za Izetbegovića, jugoslavenska konfederacija bila je prihvatljiva samo u slučaju krajnje nužde „*iz prostog razloga što imamo u vidu realnu situaciju koja govori u prilog tezi da bi BiH bila ugrožena, tj. da bi se nad BiH u tom slučaju pojačale centrifugalne sile. A mi to po svaku cijenu želimo spriječiti.*“⁶

⁴ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Preporod*“, 01.03.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. godine, str. 35.

⁵ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Oslobođenje*“, 11.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 111.

⁶ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Stav*“, 08.06.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. godine, str. 40.

Dakle, Izetbegović se zalagao da integrativni elementi Jugoslavije budu garancija njenog očuvanja, a da ne budu smetnja demokratiji u kojoj je jedino moguća ravnopravnost njenih građana, republika, pokrajina, nacija i nacionalnih manjina. Izetbegovićevi stavovi u vezi dileme da li Jugoslavija treba biti federativna ili konfederativna bili su izbalansirani, uravnoteženi i umjerenu uz davanje prednosti suštini nad formom. Izetbegović je davao prednost demokratiji i slobodi što su suštinska pitanja: *„Ne zalažem se ni za konfederativnu, ni za federativnu Jugoslaviju. Ja sam za slobodnu i demokratsku Jugoslaviju, jer je prvi uvjet za njen opstanak – sloboda i demokratija. Ovdje smo zamijenili stvari i neko nam je vrlo lukavo podmetnuo da se glođemo oko toga, i to u času kad se rješava najdramatičnije pitanje za jugoslovenske narode – hoće li biti demokratije. Jer, ako bi ova zemlja bila demokratska, i slobodna – niko više ne bi sa toliko oštrine, drame i panike postavljao dilemu o državnom uređenju.“*⁷

U raspravama o federaciji i konfederaciji, sukobljavale su se (a) težnje za dominacijom koja se ostvaruje obesprikljivanjem, represijom i radikalizacijom i (b) težnje za demokratijom i slobodom koje se ostvaruju jednakopravnošću, umjerenošću, tolerancijom i poštivanjem univerzalnih vrijednosti društva i čovječanstva uopće. Izetbegović je bio za umjerenu federaciju koja će imati kompetencije nužne za normalno funkcioniranje „*zajednice republika*“. Nije bio ni za male kompetencije u obliku konfederacije, ali ni za federaciju koja bi imala previše kompetencija koje bi je činile unitarnom državom.

U svom zalaganju za Jugoslaviju, Izetbegović je naglašavao da njene najbitnije karakteristike trebaju da budu „*demokratsko uređenje i sve vrste sloboda građana*“, a da „*iznad tih sloboda ne može biti ustavnopravno uređenje*“, te da je zbog toga „*sekundarno pitanje da li će Jugoslavija biti federacija ili konfederacija*“.⁸ Izetbegović je smatrao da nije dobro ni prihvatljivo bilo kakvo ustavno uređenje koje ne garantira demokratiju i sve vrste sloboda, a da je prihvatljivo ono ustavno rješenje koje to garantira, iz čega je cijenio da se nameće „*lažna dilema*“ da li Jugoslavija treba da bude federacija ili konfederacija, sugerirajući: „*Kao dobri Bosanci, BiH vidimo u Jugoslaviji kao federaciji sa mnogo konfederalnih elemenata, ili u konfederaciji sa*

⁷ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Borbu*“, 13.11.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 79.

⁸ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Oslobođenje*“, 30.10.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 69.

*mnogo federalnih elemenata. Neki to zovu racionalna federacija, a to je ono uređenje u kome centralni organi imaju neophodan minimum ovlaštenja.*⁹ Prema tome, da su Milošević, Bulatović, Tuđman i Kučan željeli da Jugoslavija opstane, u tome bi im Izetbegović i makedonski predsjednik Kiro Gligorov bili pouzdani saveznici, pa ne bi došlo do rata. Vrijeme je pokazalo da oni nisu htjeli ni federalnu ni konfederalnu Jugoslaviju, već da su po svaku cijenu željeli podjelu i nestanak BiH, što je bio put eliminiranja Muslimana kao političkog i državotvornog subjekta. Takvim njihovim nakanama Izetbegović je bio najozbiljnija, pa i jedina liderska prepreka. Otklanjanje te prepreke podrazumijevalo je snažne i intenzivne propagandne, obavještajne, diplomatske i vojne napore u oružanoj agresiji sa genocidnim ciljevima u odnosu na Muslimane, što je tim naporima dalo fašističke karakteristike. Uništavanje liderske uloge Izetbegovića bilo je put do uništavanja države BiH.

U iskrenim nastojanjima da se očuva Jugoslavija, Izetbegović je govorio da *„lično vjeruje u postojanje rekonstruirane Jugoslavije. Možda sam utopista, još vjerujem da će zemlja opstati, ali kao bitno rekonstruirana“*,¹⁰ što je u njegovom smislu riječi značilo da Jugoslavija može opstati ako se demokratizira, ako njeni građani i narodi dobiju potrebne slobode i ravnopravnost. Izetbegović je smatrao da se vrijedi boriti za ono u šta se vjeruje. Dakle, Izetbegović je smatrao da se vrijedi zalagati da se Jugoslavija demokratizira, rekonstruira i kao takva razvija. Izetbegovićevo zalaganje za Jugoslaviju je bilo iskreno, bez taktiziranja, jer nije nikada taktizirao ni u borbi za slobodu i demokratiju. Izetbegović je bio jedini lider koji je snažno povezivao sudbinu Jugoslavije sa sudbinom demokratije. Rizike za opstanak Jugoslavije Izetbegović je vidio u rizicima za demokratiju, ljudska i nacionalna prava i slobode. Sve što je ugrožavalo demokratiju, ljudska prava i slobode ugrožavalo je i Jugoslaviju. Izetbegovićev optimizam o mogućnosti opstanka Jugoslavije opadao srazmjerno upornosti da se ostvare velikosrpske i velikohrvatske ambicije: *„Da sam bio veliki optimist, nisam. Bio sam, ali se taj optimizam polahko topio.“*¹¹ Pokazalo se da

⁹ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Oslobođenje“, 30.10.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 69.

¹⁰ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Oslobođenje“, 28.09.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 67.

¹¹ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Oslobođenje“, 11.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 110.

nacionalistički lideri koji su ugrožavali demokratiju, ljudska i nacionalna prava i slobode, da su ugrozili i faktički srušili Jugoslaviju.

Izetbegovićeve ocjene o odgovornost za propast Jugoslavije:

U rušenju Jugoslavije, Izetbegović je vidio opasnost za BiH koja „*nažalost nije dovoljno čvrsta tvorevina i veliko je pitanje da li bi mogla podnijeti potres koji bi nastao rušenjem zemlje.*“¹² I zaista, kad je uslijedilo rušenje Jugoslavije, BiH se našla u ogromnim problemima koji su se ticali njenog opstanka. Upravo, Izetbegovićeva svjesnost o izloženosti BiH rizicima ako se Jugoslavija raspadne, pojačano je inicirala aktivnosti da se Jugoslavija demokratizira i očuva. Što je više bilo izgledno da se Jugoslavija neće očuvati, za Izetbegovića je sve više i više bilo aktuelno poduzimanje političkih, pa i vojnih mjera za očuvanje BiH kao države.

Prema sadržajima i intenzitetu propagandnih laži da Izetbegović radi na uspostavi islamskog poretka u BiH, s ciljem da opravdaju svoje velikosrpske i velikohrvatske nacionalističke unitarističke ili seperatističke težnje, Izetbegović je zaključivao da takvi, dok se razgovara o modelima rješavanja jugoslavenske krize, ustvari uopće ne žele Jugoslaviju: „*Osnovno pitanje koje mene nakon serije razgovora muči jest: ima li danas ljudi koji zaista hoće Jugoslaviju? Ja je hoću. Prvi uvjet da bi Jugoslavija opstala jest da je hoćemo, pa onda da vidimo kakvu. Ako je nećemo, onda je nepotrebno pitanje kakav je put do nje ...*“¹³ Izetbegović je bio uporan u nastojanjima da se Jugoslavija očuva, te je isticao da je potreban kvalitetan dijalog: „*Nama je stalo da se Jugoslavija održi. Onome kome nije stalo – taj je protiv dijaloga, ili obrnuto, ko neće dijalog, taj neće Jugoslaviju. Jugoslavija može opstati samo pomoću kontakata, dijaloga.*“ Kao dobru pretpostavku da se to ostvari, Izetbegović je vidio u činjenici da „*Jugoslavija trenutno ima ljude, fascinantne ličnosti koji nisu politički patuljci, koji imaju bogate biografije, koje su ličnosti svaka za sebe, koji su vrlo interesantni sagovornici i znaju da obrazlože svoj stav, bio on prihvatljiv ili ne.*“¹⁴ To su komunistički funkcioneri, ondašnji predsjednici šest jugoslavenskih republika, među kojima je bio i nekomunista Izetbegović, koji su pregovarali o političkoj formuli rješavanja krize

¹² **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Ogledalo*“, novembar, 1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 78.

¹³ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Nedjelju*“, 30.12.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 95.

¹⁴ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Nedjelju*“, 30.12.1990., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 94.

u Jugoslaviji. O međusobnim odnosima komunističkih funkcionera, Izetbegović je zapažao da se „uzajamno više ne podnose“, tako da se ne mogu dogovoriti „ni o nekoj prostoј matematičkoј, a kamoli o nekoј političkoј formuli ... Dakle, ima, da ne krijem, izvjesne lične netrpeljivosti među članovima delegacija. To je tragična činjenica, koja bi mogla da postane tragična za Jugoslaviju, ako je nekim slučajem ne prevaziđemo.“¹⁵ U vezi s tim, Izetbegović je zaključivao da postoje „objektivni uslovi za opstanak Jugoslavije“, ali da „ne postoje subjektivni uvjeti, ne postoji volja ljudi. Ljudi koji trenutno zastupaju delegacije ... po meni, nisu spremni da se usaglase.“¹⁶

Kada je, nakon višemjesečni pregovora u kojima su učestvovali predsjednici šest jugoslavenskih republika, predsjednik Slovenije, Milan Kučan, obavijestio javnost da Slovenija izlazi iz Jugoslavije, Izetbegović je izrazio žaljenje. Kučanovu odluku ocijenio je kao „vrlo negativan razvoj, pogotovo sa stanovišta Bosne i Hercegovine.“ Izetbegović je ukazao da je Kučanova odluka posljedica „ružne medijske kampanje protiv Hrvatske i Slovenije.“ Ustvari, velikosrpska propaganda je „istjerivala“ Sloveniju iz sastava Jugoslavije, uz očite ambicije da dio Hrvatske anektira u sastav krnje Jugoslavije, odnosno velike Srbije.

Kada je otpočeo proces osamostaljenja Slovenije i Hrvatske, aktuelizirano je pitanje da li će BiH ostati u krnjoj Jugoslaviji. Izetbegović se tada konsultirao sa intelektualcima i osluškivao raspoloženje građana BiH: „Ja sam to pitanje postavio dvjema komisijama intelektualaca u Stranci (SDA). Pokušavam i sam sebi odgovoriti na to pitanje. Šta je najbolje rješenje za BiH ako se ona bez svoje volje nađe u toј situaciji? Mi ne možemo komandovati Sloveniji da ne izađe iz Jugoslavije, a ni Hrvatskoј ... To pitanje bi trebalo postaviti građanima BiH, pa da oni kažu šta hoće. Ono što oni kažu to ćemo uraditi ... uspjeh ćemo da građani BiH budu svoji na svome i da imaju suverenitet ... da građani Bosne rješavaju svoje pravo u Bosni, a ne da moraju ići u Zagreb ili Beograd da to pitaju.“¹⁷ Dakle, Izetbegović je u startu novonastale situacije, kada je počelo odvajanje Slovenije i Hrvatske iz sastava Jugoslavije, bio decidan da BiH mora biti samostalna država, neovisna od Hrvatske i Srbije. Izetbegović je bio svjestan da je pitanje opstanka u sastavu

¹⁵ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Borbu“, 08.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 103.

¹⁶ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Borbu“, 08.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 103.

¹⁷ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Oslobođenje“, 11.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 111.

krnje Jugoslavije krupno i da o njemu treba odlučiti demokratskim putem, neposrednim izjašnjavanjem građana.

Izetbegović je čvrsto zastupao stav da BiH ne želi ostanak u Jugoslaviji, ako u njoj nisu i Srbija i Hrvatska, pa je rekao: „*Naša pozicija je takva da nam odgovara gotovo svako rješenje koje istovremeno odgovara i Srbiji i Hrvatskoj uz, naravno, suverenu BiH*“.¹⁸ Isto to, Izetbegović je izrazio i stavom: „*Oni vide BiH kao federalnu jedinicu u saveznoj državi Jugoslaviji, a mi hoćemo samostalnu i integralnu BiH, koja bi bila u jednakom odnosu prema Srbiji i Hrvatskoj. Jednako daleko i jednako blizu. Bosni odgovara čak i federalna država u kojoj bi bila i Srbija i Hrvatska. Dakle svako rješenje na koje bi stavili potpis i Hrvati i Srbi odgovaralo bi i Muslimanima u BiH. Ta teorija ekvidistance je za BiH neka vrsta prirodnog zakona. Inače, rekli smo da se pregovarati može o svemu pod uvjetom da se poštuju dvije stvari – integritet i suverenitet BiH ... mi nećemo da ostanemo u krnjoj Jugoslaviji.*“¹⁹ Taj stav je naročito važan i ima najkrupniji strateški značaj. Njime je izraženo da BiH želi ostati u zajedničkoj državi, ali ne u onoj u kojoj nisu i Hrvatska i Srbija. Također, tim stavom je jasno poručeno da BiH mora biti suverena kao i Hrvatska i Srbija. Dakle, Izetbegović nije tražio ništa ni više ni manje od ravnopravnosti. Međutim, ondašnji velikosrpski lider Milošević i velikohrvatski lider Tuđman smatrali su da je ravnopravnost za BiH i Muslimane za njih neprihvatljiva jer se njome osporavaju njihove velikodržavne ambicije. U takvim stavovima Miloševića i Tuđmana, sadržani su glavni uzroci oružane agresije na BiH 1992.–1995. godine.

Kad se došlo do rasprave o tretiranju Jugoslavije i BiH nakon osamostaljenja Slovenije i Hrvatske, Milošević je ubjeđivao Izetbegovića da će Muslimani u ostatku Jugoslavije imati prava i slobode jer i Albanci koji su većinom muslimani „*imaju sva prava i slobode*“ na Kosovu, s čime se, naravno, Izetbegović nije složio. Između predsjednika šest ondašnjih jugoslavenskih republika, kao predsjednik Predsjedništva, Izetbegović je predstavljao Bosnu i Hercegovinu. Njegov stav je bio da se „*problem Jugoslavije mora rješavati u etapama. Prvo da riješimo odnos suverenosti*

¹⁸ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Borbu*“, 16.08.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 126.

¹⁹ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „*Oslobođenje*“, 31.12.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005., str. 138.-139.

*republika i državne zajednice, a onda pitanje Armije, ljudskih prava ... U okviru ljudskih prava bi, najvjerojatnije, došlo i do pitanja o Kosovu.*²⁰

Iako je žalio što nije postignut dogovor za očuvanje Jugoslavije, Izetbegović je optimistično gledao na nužnu saradnju i veze između država koje se osamostale izlaskom iz Jugoslavije, jer „svi ćemo ipak ostati jedni pored drugih ... možda nećemo biti u jednoj državi, imat ćemo jake saobraćajne, ekonomske i političke veze – neovisno od toga da li ćemo ostati u istoj državi. Mi nemamo kud pobjeći jedni od drugih.”²¹

b) Izetbegovićevo učešće na proširenim sastancima Predsjedništva SFRJ

Sastav Predsjedništva SFRJ:

Od maja 1989. godine članovi Predsjedništva SFRJ su bili: Borislav Jović – Srbija; Stipe Šušvar – Hrvatska; Janez Drnovšek – Slovenija; Vasil Turpukovski – Makedonija; Dragutin Zelenović – Vojvodina; Nenad Bučin - Crna Gora; Riza Sapundžiju – Kosovo i Bogić Bogićević – Bosna i Hercegovina.

Učesnici proširenih sjednica Predsjedništva SFRJ:

Zbog usložnjavanja političkih i sigurnosnih okolnosti, od početka januara 1991. godine, u ulozu predsjednika Predsjedništva RBiH, Izetbegović je učestavovao u seriji zajedničkih sastanaka predsjednika svih šest republika, sa Predsjedništvom SFRJ, istim Predsjedništvom koje ga „dvije godine ranije oslobodilo iz zatvora“.²²

Pored predsjednika šest jugoslovenskih republika i dvije pokrajine, proširenim sastancima Predsjedništva su prisustvovali tadašnji predsjednik Saveznog izvršnog vijeća SFRJ, Ante Marković i savezni sekretar za narodnu odbranu, general armije, Veljko Kadrijević. Tada je Borislav Jović bio predsjednik Predsjedništva SFRJ.

Predsjednici republika tadašnje SFRJ su bili: Franjo Tuđman – Hrvatska, Slobodan Milošević – Srbija, Kiro Gligorov – Makedonija, Alija Izetbegović – Bosna i Hercegovina; Milan Kučan – Slovenija, Momir Bulatović - Crna Gora.

Političke okolnosti:

²⁰ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Oslobođenje“, 11.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 113.

²¹ **Izetbegović Alija**, Bosna je velika tajna – intervjui 1989.-1995., intervju za „Oslobođenje“, 11.02.1991., GIK OKO, Sarajevo, 2005. god., str. 114.

²² **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 86.

Krajem 1991. i početkom 1992. godine, održano je nekoliko sjednica Predsjedništva SFRJ proširenih predsjednicima šest republika. Tragalo se za formulom, navodno, demokratiziranja SFRJ i mirnog rješavanja nastale krize. Kad je Predsjedništvo SFRJ, subverzijom iznutra upotpunosti onesposobljeno, u proljeće 1992. godine, kriza se pokušavala riješiti na nekoliko sastanaka šestorice republičkih predsjednika. Stajališta su bila oprečna. Srbijanski predsjednik Slobodan Milošević i crnogorski predsjednik Momir Bulatović su se beskompromisno zalagali da Jugoslavija bude federacija. Slovenački predsjednik Kučan i hrvatski predsjednik Tuđman zalagali su se za konfederaciju, a zatim za otcjepljenje (razdruživanje) svojih republika iz sastava SFRJ. Predsjednik Makedonije Kiro Gligorov i predsjednik Predsjedništva RBiH Alija Izetbegović predlagali su kombinaciju federalnog i konfederalnog uređenja, što je odbačeno kao posljednja šansa za demokratiziranje i očuvanje Jugoslavije. Predsjednik Izetbegović prihvatao je demokratiziranu, i federaciju i konfederaciju, ali je odlučno odbacio da u slučaju disolucije SFRJ, BiH ostane u krnjog Jugoslaviji, u kojoj nisu i Srbija i Hrvatska.

c) Serija sastanaka predsjednika jugoslavenskih republika, januar - juni 1991. godine

„Pošto se pokazalo“ da Predsjedništvo SFRJ „ne može riješiti političku krizu, došlo se na ideju da to pokušaju predsjednici šest republika.“ U tome je prošla prva polovina 1991. godine, što je bilo bez uspjeha. U vezi s tim Izetbegović je u „Sjećanjima“ ocijenio: „Tamo gdje su bili Milošević i Tuđman, ništa se nije moglo učiniti. To je bila tragika trenutka.“²³

- U Sarajevu, 22.1.1991. godine, sa delegacijom Hrvatske, u kojoj su na čelu sa predsjednikom Franjom Tuđmanom bili Stipe Mesić, Žarko Domljan i Hrvoje Šarinić, Izetbegović se sastao, uz prisustvo istaknutih funkcionera RBiH (Fikret Abdić, Franjo Boras, Ejup Ganić, Stjepan Kljuić, Nikola Koljević, Biljana Plavšić, Bogić Bogićević, Momčilo Krajišnik i Jure Pelivan). Sastanak je obilježen tih dana donesenom Naredbom Predsjedništva SFRJ „o razoružavanju ilegalnih paravojnih formacija“, što znači da je glavna tema bila Jugoslavenska narodna armija (JNA).²⁴ To je bio „incident, odnosno afera sa generalom Martinom Špegeljem“

²³ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 89.

²⁴ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 89.-90.

kada je „Hrvatska vlada optužena za ilegalnu nabavku oružja“, povodom čega je „Karadžić likovao“ i „tražio oružanu akciju.“²⁵

- U Beogradu, 23.1.1991. godine, Izetbegović se sastao sa delegacijom Srbije na čelu sa predsjednikom Slobodanom Miloševićem. Raspravljali su o JNA. Izetbegovićev stav je bio da „prihvata jedinstvenu jugoslavensku armiju, ali kadrovski izbalansiranu i depolitiziranu“. Mišljenje o depolitizaciji JNA je „hladno primljeno“.²⁶

- U Podgorici (Titogradu), 25.1.1991. godine, na čelu delegacije u kojoj su bili Momčilo Krajišnik i Bogić Bogićević, Izetbegović se sastao sa delegacijom Crne Gore, u kojoj su bili predsjednik Crne Gore, Momir Bulatović i Svetozar Marović – „mnogo rječitiji i oštroumniji“ od Bulatovića koji je govorio „monotono i u dugim rečenicama u stilu tipičnog komunističkog funkcionera“.²⁷ Na tom sastanku i kasnije, obraćajući se novinarima, Izetbegović je rekao da se „u Jugoslaviji ne poštuju ljudska i nacionalna prava“ ali se stom ocjenom Bulatović i Marović, „očito nisu slagali“.²⁸

- U Sarajevu, 26.1.1991. godine, Izetbegović se sastao sa predsjednikom Slovenije, Milanom Kučanom koji je „uživao izvanredan ugled (...) govorio je tiho i mudro“ po čemu se nikako „ne bi moglo reći da je bio Komunistički funkcioner (...) želio je pomoći i omekšati poziciju između“ Izetbegovića i „zadrutih stavova Hrvatske i Srbije“. Tada je Izetbegović rekao da je „Bosna i Hercegovina najviše motivirana i napozvanija da ponudi novi koncept pregovora o Jugoslaviji.“²⁹

- U Skoplju, 29.1.1991. godine, Izetbegović je razgovarao sa predsjednikom Makedonije Kirom Gligorovim. O svojim razgovorima, dali su „identične izjave za medije“. Zalagali su se za „očuvanje Jugoslavije, ali bitno preuređene.“

- U Beogradu, 31.1.1991. godine, održana je proširena sjednica Predsjedništva SFRJ, na kojoj se raspravljalo (a) o tekstu na preko 100 stranica koga je pripremi predsjednik Saveznog izvršnog vijeća, Ante Marković i („pismu koje je Politička uprava JNA poslala svim jedinicama“,

²⁵ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 90.

²⁶ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 90.

²⁷ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 90.

²⁸ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 90.

²⁹ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 90.

što je bio „burniji dio sjednice“.³⁰ Na Sarajevskom aerodromu, Izetbegovića su čekali novinari. Jedan od njih je „primijetio“ da je Izetbegović „svaki put“ kada se vraća iz Beograda „sa manje optimizma“ o postizanju dogovora za budućnost Jugoslavije.

O tim „sjednicama proširenog Predsjedništva Jugoslavije“ u „Sjećanjima“, Izetbegović je naveo: „*To su bili sastanci na kojima se pokušavala riješiti kriza koja je prijetila raspadom Jugoslavije. Pred odlazak na sjednicu Predsjedništva januara 1991. godine, rekao sam novinarima: 'Na posljednjoj sjednici Predsjedništva SRBiH utvrdili smo inicijalne stavove o budućnosti Jugoslavije. Sлагali smo se da hoćemo Jugoslaviju, ali i BiH kao suverenu državu unutar nje, naravno suverenu koliko je to u budućoj integraciji može biti. Jugoslavija treba biti demokratska zemlja, u kojoj će republike, narodi i narodnosti biti ravnopravni. Izjasnili smo se također za slobodno tržište, sa slobodnim protokom roba, ljudi, kapitala i radne snage. Lažne su dileme federacija ili konfederacija, bitna je demokratija. To su polazne pozicije u budućim pregovorima'.*“³¹

- U Sarajevu, 22.2.1991. godine, održana je sjednica „svih predsjednika republika“ koju su „mediji nazvali Yu-samitom“. Tom prilikom Izetbegović je „iznio prijedlog o asimetričnoj federaciji“ koju su „neki nazivali stepenastom federacijom“, a predviđala je „Srbiju i Crnu Goru u klasičnoj federaciji, Sloveniju i Hrvatsku u konfederaciji prema prvim dvjema, a BiH i Makedonija jednako blizu i jednako udaljene od svijeta.“³²

- Marta 1991. godine održana su tri sastanka svih predsjednika jugoslavenskih republika: „prvo u Splitu, zatim na Kranju i, poslednji, u vili Biljana na Ohridu.“ Izetbegović je ocijenio da su martovski sastanci pokazali da je „atmosfera netrpeljivosti dostigla vrhunac. Izetbegović je u „Sjećanjima“ naveo, da je 'Tanjug', dok su mediji izvještavali o pomenutim martovskim sastancima, „objavio vijest da su se na 'na graničnom prelazu između dvije države sastali dvojica predsjednika republika Slobodan Milošević i dr. Franjo Tuđman'.“ O tome, Izetbegović je konstatirao: „Iz kasnijih kazivanja učesnika, saznalo se da su ti pregovori kao glavnu temu imali

³⁰ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 90.

³¹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 86.

³² **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 91.

– podjelu Bosne i Hercegovine. U historiju će ući kao tajni pregovori u Karađorđevu. Tako se prva runda pregovora i pokušaja da se spasi Jugoslavija završila neuspjehom.“³³

Slijedio je pokušaj Kire Gligorova i Alije Izetbegovića da nađu neko rješenje za jugoslovensku krizu, ali bezuspješno.³⁴ Ustvari, njih dvojica su zajednički stali iza prijedloga o „asimetričnoj federaciji“ koga je Izetbegović iznio na naprijed pomenutom sastanku, u Sarajevu, 22.2.1991. godine. April 1991. godine je obilježen Miloševićim i Jovićevim pokušajem da smijene Antu Markovića sa funkcije predsjednika Saveznog izvršnog vijeća, te da spriječe da Stipe Mesić, preuzme ulogu predsjednika Predsjedništva SFRJ.³⁵

- U Stojčevacu kod Sarajeva, 6.6.1991. godine, na sastanku šest predsjednika jugoslovenskih republika, Gligorov i Izetbegović su objavili „Platformu o ustrojstvu buduće Jugoslavije“. Umjesto savezne države predložili su da se Jugoslavija „transformira u savez država“ što je podržao predstavnik Slovenije Janez Drnovšek. Prihvatanju tog prijedloga, bio je sklon i Slobodan Milošević. Prijedlog je podržala i Evropska zajednica. Sugerirano je da se Milošević Tuđman i Izetbegović posebno sastanu i razmotre inicijativu Gligorova i Izetbegovića.

- U Splitu, 12.6.1991. godine, po prijedlogu u Stojčevcu, sastali su Milošević, Tuđman i Izetbegović. O tom sastanku, u „Sjećanjima“ Izetbegović je napisao: „Razgovori su trajali satima. Milošević i Tuđman (...) pokušavali su razgovore usmjeriti na trojnu podjelu Bosne. Odgovarao sam prijedlozima o rekonstrukciji Jugoslavije na osnovu platforme Gligorov – Izetbegović. To je bio dugi razgovor gluhih (...) Nakon povratka na Sarajevski aerodrom, upitan o spekulacijama o podjeli BiH, za 'Oslobođenje' sam odgovorio: 'O tome se sa mnom ne može pregovarati!'“³⁶

Ocjenjujući razgovore u Splitu, Izetbegović je napisao: „Za razliku od stare Jugoslavije, kada su relevantne bile samo dvije strane, Srbi i Hrvati, sada su se i Bošnjaci pojavili kao faktor bez kojeg se više ne mogu donositi odluke. A moja lična misija u ovim pregovorima bila je pokušaj nalaženja dodirnih tačaka između Tuđmana i Miloševića.“³⁷

- U Beogradu, 19.6.1991. godine, Tuđman, Milošević i Izetbegović su još jednom razgovarali o Platformi Gligorova i Izetbegovića. Tom prilikom „Milošević je bio bliži prihvatanju

³³ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 91.92.

³⁴ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 92.

³⁵ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 92.

³⁶ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 92.

³⁷ Izetbegović Alija, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 92.

Platforme“ dok je „Tuđman skoro direktno odbijao, pozivajući se na referendum Hrvata kojim su se oni opredijelili za nezavisnost.“ Platformu je podržala Amerika čiji je državni sekretar James Baker, 23.6.1991. godine došao u Beograd, da bi pokušao spasiti vladu Ante Markovića. Tom prilikom, Izetbegović je razgovarao sa Bejkerom kome je rekao da je „Jugoslavija na pragu rata i da bi angažiranje Amerike moglo to spriječiti. Amerika je ostala pasivna. To je bio kraj pregovora o Jugoslaviji.“ Milošević je pokušavao obnoviti pregovore, pa je pozivao na sastanak Gligorova i Izetbegovića, koji je odbio „pregovore u kojima ne sudjeluje Slovenija i Hrvatska.“³⁸

O Platformi koju je predlagao sa Gligorovim, Izetbegović je na novinarsko pitanje u vezi s tim, odgovorio: „Sve sile, sve veličine koje su određivale tok događaja u tim kritičnim danima na Balkanu, bile su date: i kolebljivi svijet, i uzburkani nacionalizam, i nesposobni političari ovdje i u svijetu, i Milošević i Tuđman sa svojim ciljevima, pa i svojim naravima (...)“.³⁹

Izetbegović je komentirao da je činio sve da se rat izbjegne. Na pitanje postavljeno Izetbegoviću od strane američkog novinara Alan Kupšermana da li je postojalo „*ikakvo rješenje koje bi umirilo Srbe i otklonilo rat, a koje bi*“ i i za njega „*bilo prihvatljivo*“, Izetbegović je odgovorio: „*Bio je to plan rekonstrukcije Jugoslavije, koji smo u ljeto 1991. definirali makedonski predsjednik Gligorov i ja (...) Taj plan je predviđao decentralizaciju Jugoslavije i veću samostalnost republika. Odgovarao je nama, jer bi Bosna ostala cijela u njenim tadašnjim granicama. Trebao je odgovarati i Srbima jer je garantirao opstanak Jugoslavije, to je bio njihov primarni interes. Milošević je dao uslovni pristanak na plan (imao je neke primjedbe u vezi sa položajem Armije), Tuđman ga je odbio. Ovaj plan je mogao spriječiti rat, a da pri tome svi tadašnji jugoslavenski narodi osiguraju svoj bazični interes. Nažalost, nije bilo dovoljno ni političke mudrosti, ni hrabrosti da se plan prihvati. Došlo je do rata čiju su cijenu platili svi.*“⁴⁰

Ustvari, njih dvojica su zajednički stali iza prijedloga o „*asimetričnoj federaciji*“ koga je Izetbegović iznio na naprijed pomenutom sastanku, u Sarajevu, 22.2.1991. godine. April 1991. godine je obilježen Miloševićevim i Jovićevim pokušajem da smijene Antu Markovića sa funkcije

³⁸ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „*Alija Izetbegović*“, Sarajevo, 2020. godine, strana 92.-93.

³⁹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „*Alija Izetbegović*“, Sarajevo, 2020. godine, strana 93.

⁴⁰ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „*Alija Izetbegović*“, Sarajevo, 2020. godine, strana 99.

predsjednika Saveznog izvršnog vijeća, te da spriječe da Stipe Mesić, preuzme ulogu predsjednika Predsjedništva SFRJ.⁴¹

d) Razgovori o Bosni i Hercegovini u prvoj polovini 1992. godine

Razgovori u Sarajevu i Lisabonu:

„Početkom 1992. predsjedavajući Konferencije o Jugoslaviji lord Carrington je najavio posredničku misiju EZ za BiH.“⁴² U prvim razgovorima, 13. i 14. februara 1992., lider SDS-a, Radovan Karadžić je isticao da Srbi ne „prihvataju veliku BiH“, smatrajući da je „cjelovita BiH“ u aktuelnim historijskim granicama po njihovom „velika BiH“, što je ustvari bilo insistiranje na „razbijanju BiH“. Lider HDZ-a, Mate Boban se zalagao protiv građanskog uređenja BiH, insistirajući da „nosilac suvereniteta može biti samo narod“ a ne građani. U težnji da se BiH uredi prema takvom stavu, Boban je insistirao na promjeni sadržaja referenduskog pitanja.

Pozivajući se na stavove Badinterove komisije, odnosno suprostavljajući se Bobanovim i Karadžićevim stavovima, lider SDA, Izetbegović je iznio stav da građani i narod trebaju biti nosioci suverenosti, ali samo ako se u „evropskom smislu“ pod pojmom „narod“ smatraju „građani jedne države“ a ne da se taj pojam tretira u etničkom smislu. Istakao je da niko ne zna šta je to „velika BiH“⁴³ koju je pominjao Karadžić. Izetbegović je o tome, u „Sjećanjima“ citirao prof. dr. Kasima Begića, člana pregovaračke delegacije: „Bosna postoji u ovim granicama već preko 300 godina, ni velika ni mala, nego onolika kolika je. A mi ne bi željeli da se jednog jutra probudimo u podijeljenoj Bosni, jer podijeljena Bosna znači konfliktna Bosna, Bosna koja ratuje.“⁴⁴

Pod posredovanjem Cutileira, pregovori su nastavljeni u Lisabonu, 21. i 22.2.1992. godine. S obzirom na Karadžićevo insistiranje na podjeli BiH po etničkom principu, Izetbegović je ocijenio da je bilo „dobro u lisabonskim pregovorima što se potvrđuje opstanak BiH u sadašnjim granicama“, a da je bilo loše što se „spominjala mogućnost više entiteta“. Objasnio je da u Lisabonu „ništa nije konačno dogovoreno ni potpisano“, te da su se razgovori „vodili pod prijetecom sjenkom rata koji se nadvio nad BiH i koji će početi za manje od dva mjeseca.“

⁴¹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 92.

⁴² **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 108.

⁴³ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020., strana 108.

⁴⁴ **Begić Kasim**, po citatu, **Izetbegović Alija**, Sjećanja, Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020., str. 108.

Pomenuo je da je SDS odmah poslije tih razgovora, „požurila sa svojim tumačenjem 'dogovorenog“ pa da je „nelegalnu srpsku skupštinu proglasila najvišim organom svog 'entiteta“, a da je Karadžić izjavio da je „poslije dogovora u Lisabonu jasno da će postojati tri BiH: srpska, hrvatska i muslimanska“.⁴⁵

Razgovori u Briselu i „Briselski papir“ dogovoren, a odbačen od tzv. Srpske skupštine:

Zatim su uslijedili razgovori u Sarajevu, 28.2., u Briselu, 7. i 8.3., pa ponovo u Sarajevu, 18.3.1992. godine. Razgovaralo se o „evropskom prijedlogu“ – „Briselskom papiru“ po kome je svaka od pregovaračkih strana „nešto dobivala a nešto gubila“ – „Muslimani neće biti zadovoljni jer predviđa nacionalne regije, Srbi jer predviđa nezavisnu i cjelovitu BiH, građani jer se predviđaju nacionalni kantoni, a nacionalisti jer je u izvjesnoj mjeri afirmiran građanski princip.“⁴⁶ O svom nezadovoljstvu dogovorenim Briselskim papirom, u „Sjećanjima“, Izetbegović je napisao: „Ni ja nisam bio zadovoljan 'evropskim prijedlogom', ali sam išao za tim da se postigne kompromis, kako bi se izbjegao rat čiji su se zloslutni znaci pojavljivali na svim stranama. (...) Ali sati za mir su neumitno isticali, a rat je bio samo mjesec dana daleko. Tzv. Skupština srpskog naroda 11. marta odbacila je aranžman iz Bruxelesesa. Jedine dvije, za nju prihvatljive opcije bile su opstanak Jugoslavije ili konfederalizacija BiH na tri nacionalne republike. Evropa nije na ovo reagirala kao što bi se moglo očekivati. Počinjalo je njeno zatvaranje očiju pred srpskim prijetnjama i ono što bi se moglo nazvati sramnom šutnjom. Srpski ekstremisti su bili ohrabreni.“⁴⁷ Ocijenio je da su „dogovori“ u Briselu i Sarajevu bili donijeli trenutno, ali sasvim „privremeno olakšanje“, kako se cijenilo i na stranicama sarajevskog „Oslobođenja“ od 19.3.1992. godine.

Propaganda protiv Izetbegovića u vezi odbacivanja Cutileirovog plana:

Propagiralo se da je u proljeće 1992. godine, Izetbegović, prvo prihvatio a zatim odbacio Kutljerov plan za rješavanje krize u Bosni i Hercegovini. Objašnjenje o tome, Izetbegović je dao

⁴⁵ Begić Kasim, po citatu, Izetbegović Alija, Sjećanja, Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020., str. 109.

⁴⁶ Begić Kasim, po citatu, Izetbegović Alija, Sjećanja, Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020., str. 109.

⁴⁷ Begić Kasim, po citatu, Izetbegović Alija, Sjećanja, Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020., str. 109.

u intervjuu američkom novinaru, Alan Kupermanu: „Morate imati u vidu dvije činjenice, prvo, mi smo sve vrijeme pregovarali pod prijetnjom agresije i, drugo, u pregovorima nismo bili jednaki. Srbi su pregovarali sa pozicija snage, jer su iza sebe imali armiju (JNA), koja je po brojnosti i opremi tada bila četvrta vojna snaga u Evropi. U takvoj situaciji mi nismo mogli zauzimati čvrste i odlučne stavove, morali smo taktizirati, da bismo pronašli kakvo-takvo rješenje i izbjegli sukob i da bi se dobilo na vremenu. Na Lisabonskom sastanku (21. i 22. februar 1992.) a ni na Briselskom (7. i 8. mart 1992.), nije bilo ništa potpisano. Postojale su samo moje izjave da podržavam proces pregovaranja i da se nadam pozitivnom ishodu. Nisam ja odbacio Cutileirov plan, nego Srbi. Oni su to učinili odmah nakon Briselskog sastanka, a zatim odbijanje definitivno potvrdili na sjednici njihove tadašnje narodne skupštine, 11. marta 1992. U međuvremenu, između Lisabonskog i Briselskog sastanka, mi smo održali referendum o nezavisnosti. (29. februara i 1. marta 1992.) (...) Kao što rekoh, Srbi su, osjećajući se jačim, odbacili plan. Što se mene tiče, vjerovao sam da će Zapad politički i vojno braniti Bosnu kada prizna njenu nezavisnost (...) Niko mi od zapadnih diplomata, uključujući i g. Zimmermanna, (ambasador SAD u Beogradu, op. a.) nije ništa u tom smislu sugerirao ni obećao (...)“⁴⁸

Sastanak u Skoplju, 26.4.1992. godine:

Izetbegovićev razgovor u Skoplju sa članom Predsjedništva SFRJ, Brankom Kostićem i načelnikom Generalštaba JNA, generalom Blagojem Adžićem, bio je 26.4.1992. godine, dok se intenzivirala oružana agresija na RBiH. Kako to priliči ratnim okolnostima, od Predsjedništva RBiH do Sarajevskog aerodroma odakle je bio let za Skoplje, Izetbegovića su osiguravale snage UNPROFOR-a. U razgovoru Izetbegovića, Kostića i Adžića, pokušavao je posredovati tadašnji predsjednik Makedonije, Kiro Gligorov, Izetbegoviću draga ličnost.

O tom razgovoru, Izetbegović je iznosio da Kostić, Adžić i on nisu krili međusobne „antipatije“. Nakon tročasovnog razgovora, Izetbegović je novinarima rekao da je „započeo proces koji će na kraju dovesti ili do izlaska JNA iz Bosne i Hercegovine ili do njene radikalne transformacije, s tim da se na kraju tog procesa ona pretvori u bosansku armiju, odnosno u oružane snage BiH“, da su sudionici razgovora pozvali na „prekid vatre“ što je ostalo na proklamaciji, da armijski vrh treba dobru volju ispoljiti u deblokadi saobraćajnica i Sarajevskog aerodroma, te da

⁴⁸ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 97.- 98.

će bosanska armija biti „brojčano ograničena, nacionalno izbalansirana, ali i sa dijelom tehnike koja se (...) nalazi u posjedu JNA.“⁴⁹

U tom razgovoru, Izetbegović je od generala Adžića tražio da „imenuje nekoliko muslimanskih generala koji će biti komandanti u Bosni i Hercegovini“, na šta mu je Adžić, „vojnički grubo i iskreno“ odgovorio: „Gospodine Izetbegoviću, vi znate da je Armija srpska u ogromnoj većini. Nerealno bi bilo da joj komandanti budu muslimanski generali!“⁵⁰

U vrijeme tog skopskog razgovora, ratne prilike u Bosni i Hercegovini, Izetbegović je u vezi sa povratkom iz Skoplja, opisao riječima: „Moram priznati da sam se, ulazeći u avion, pitao hoću li živu glavu donijeti u Sarajevo – jer konačno, u pitanju je otvoreni rat. (...) Ipak, trebalo nam je sedamdeset dana da prihvatimo da je to što se događa rat, da se nema kud natrag i da će potrajati. Predsjedništvo RBiH tek 20. juna 1992. godine proglasilo je ratno stanje. Dotle nas je držala neka luda nada da će se dogoditi čudo i zaustaviti besmisleno krvoproliće.“⁵¹

U Sarajevu 10.4. i Lisabonu, 29.4.-1.5.1992. godine, ponovni pokušaj za dogovor:

Sredinom aprila u Sarajevu (10.4.), te krajem aprila i početkom maja (29.4.-1.5.) 1992. godine, u Lisabonu, kada je rat u BiH već otpočeo, po svom planu Cutileiro je ponovo pokušao da se postigne dogovor Izetbegovića, Karadžića i Bobana. Izetbegović je ocijenio da su to bili „uzaludni pregovori“. U kontekstu tih činjenica iznesenih u „Sjećanjima“, Izetbegović je ukazao da je tih aprilskih dana, vijest da su se 5. i 6. aprila, sastali Karadžić i Boban da razgovaraju o „biletaralnom sporazumu o primirju i podjeli Bosne“, komentirao „Washington Post“ (11.4.1992.) „natpisom u kojem je stajalo da su spomenuta dvojica sastala u ime Miloševića i Tuđmana, da ovaj susret podsjeća na pakt Staljina i Hitlera uoči napada na Poljsku 1939. i da su Jugoslavija i Hrvatska 'razbojničke države'.“⁵²

⁴⁹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 114.

⁵⁰ **Adžić Blagoje**, po citatu, **Izetbegović Alija**, Sjećanja, Muzej „A. Izetbegović“, Sarajevo, 2020., str. 114.

⁵¹ **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 114..

⁵² **Izetbegović Alija**, Sjećanja, JU Muzej „Alija Izetbegović“, Sarajevo, 2020. godine, strana 110.